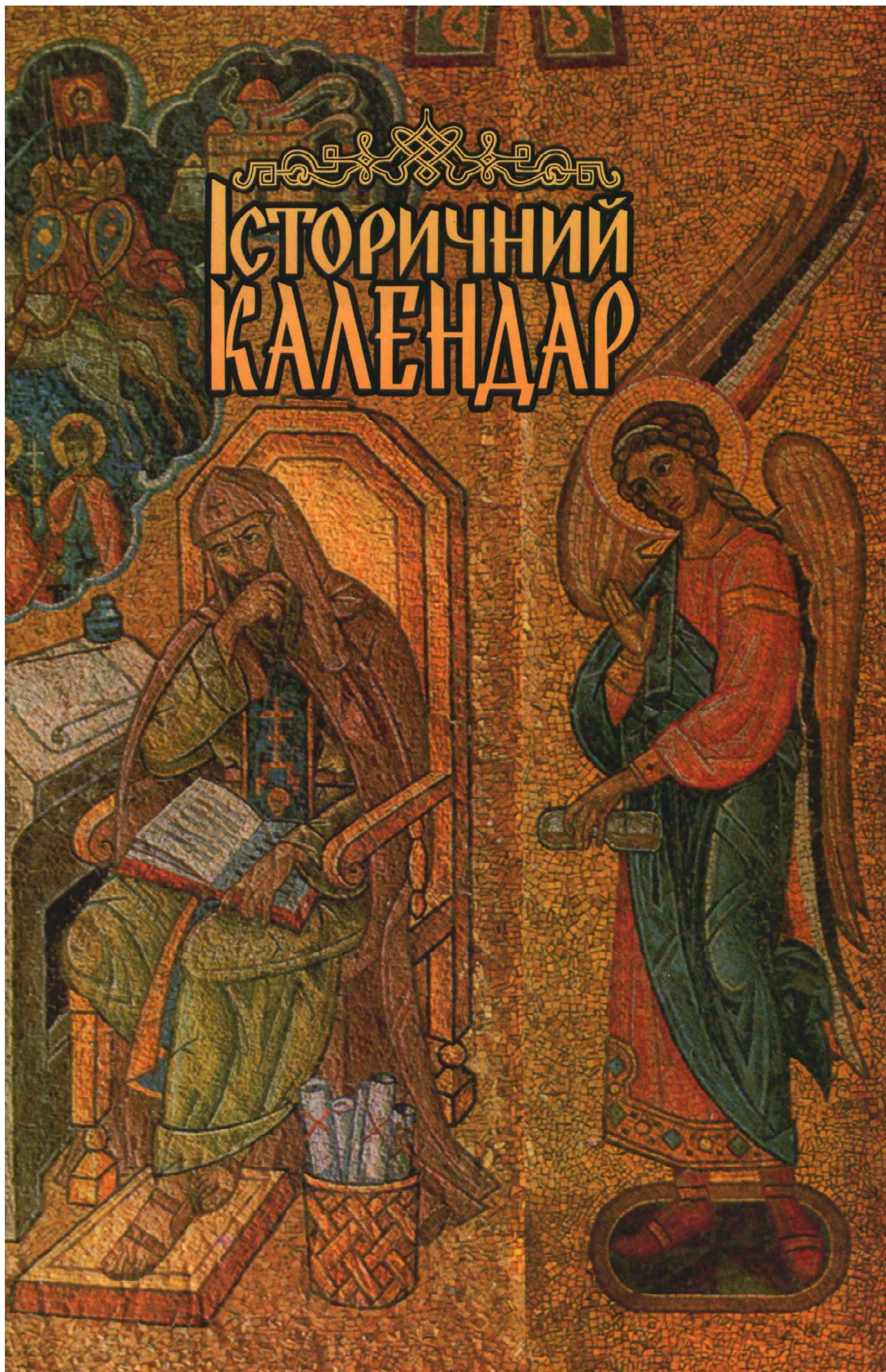

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

**«HISTORICAL CALENDAR»
YEARLY RESEARCH AND LITERARY
ALMANAC OF THE INTERNATIONAL
HISTORICAL CLUB**

Упорядники
**Анатолій Денисенко,
Василь Туркович**

Видавець: Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв

Київ — 2004

НБ НПУ

100055345

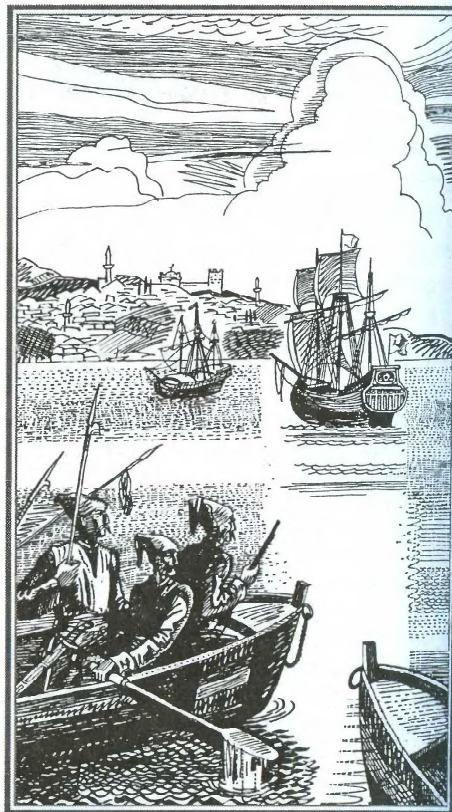
ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ

З ліквідацією української окремішності в 1471 р. державницька ідея не зникла серед народу, її перебрала від національної аристократії нова суспільна сила, відома під назвою «козацтво», яке з'явилося безпосередньо після ліквідації Київського князівства, про що свідчать перші про нього згадки на Поділлі під 1489 р. Формуючись на прикордонні з Кримським ханством, козацтво виходило з підпорядкування метрополії, створювало власні органи влади, впроваджувало власні порядки, що і становило собою державотворчий процес.

Епіцентром творення Української козацької держави стала Запорозька Січ. Козацтво виробило власну суспільну організацію, яка найповніше відповідала національному характерові українців і потребам часу. Вона мала форму демократичної республіки з найширшою участю в управлінні козацьких мас. Народоправство й гарантувало життєздатність козацької держави в екстремальних умовах існування.

Верховна законодавча влада на Січі належала козацькій раді, яка вирішувала найголовніші питання внутрішнього життя і зовнішніх зносин. Рада обирала кошового отамана чи гетьмана. Йому надавалася вся повнота влади, що органічно поєднувалося з високою відповідальністю.

Вищим виконавчим органом виступав Кіш Запорозький — командно-управлінський апарат війська. Суддя чинив суд над порушниками козацьких законів, видав кошторисом і міг виконувати обов'язки кошового отамана. Писар очолював військову канцелярію і письмово оформляв найголовніші січові справи. Осаул видав організацією військових загонів та їх вишколом. Обозний коман-

Малюнок В. Мітченка

дував артилерією, дбав про її розташування і забезпечення. Нижчу ланку командного апарату становили курінні отамани. Всі командні посади були виборними, що забезпечувало високу військову вправність командного складу козацтва.

Українська козацька держава мала власну, відмінну від польсько-литовської, правову систему, яка своїм корінням сягала праукраїнських часів. Зокрема, це виявлялося в існуванні такого державницького інституту, як загальна рада, що визначала головні напрями життя запорозького козацтва, яке регулювалося прадавніми правовими звичаями.

Територія, яку займали запорожці, змінювалася залежно від політичної ситуації. Столицею дніпровської вольниці була Січ. У різні часи вона розташовувалась у різних, але завжди добре захищених природою місцях.

Після Хортиці (1552—1557 рр.) Січ по черзі розташовувалася на островах Томаківка (60-ті роки XVI — 1593 р.), Базавлук (1593—1638 рр.) і на Микитиному Розі (1638—1652 рр.). Кожна з них мала міцні укріплення — високі вали, *зверху яких ішов дерев'яний частокіл*, а також вежі з бійницями для гармат. Усередині будувалися курені (великі приміщення для козаків), канцелярія, церква, склади, арсенали, торговельні лавки, шинки тощо. У центрі знаходився майдан, де відбувалися загальні ради та інші громадські заходи.

Влада січового товариства поширювалася на значну територію. По лівому березі Дніпра, нижче Хортицької Січі, простягався Великий луг, низинна місцевість, вкрита соковитою травою і кущами, багата на різну дичину. Озера та річки повнилися рибою. Січова вольниця освоювала землі і далі від Дніпра. На середину XVII ст. вони вклинювалися вглиб Дикого Поля на Правобережжі, а на Лівобережжі сягали Сіверського Дінця. Козацький край залишався національною оазою серед українських земель, які дедалі більше колонізувались і втрачали національні риси.

Запорозька Січ виконувала як внутрішні, так і зовнішні державницькі функції, її постійна боротьба з Річчю Посполитою за розширення своїх прав одночасно була боротьбою за державне незалежнення Запорозької Січі від Речі Посполитої як окремого державного утворення. Саме під її впливом наприкінці XVI ст. ви-

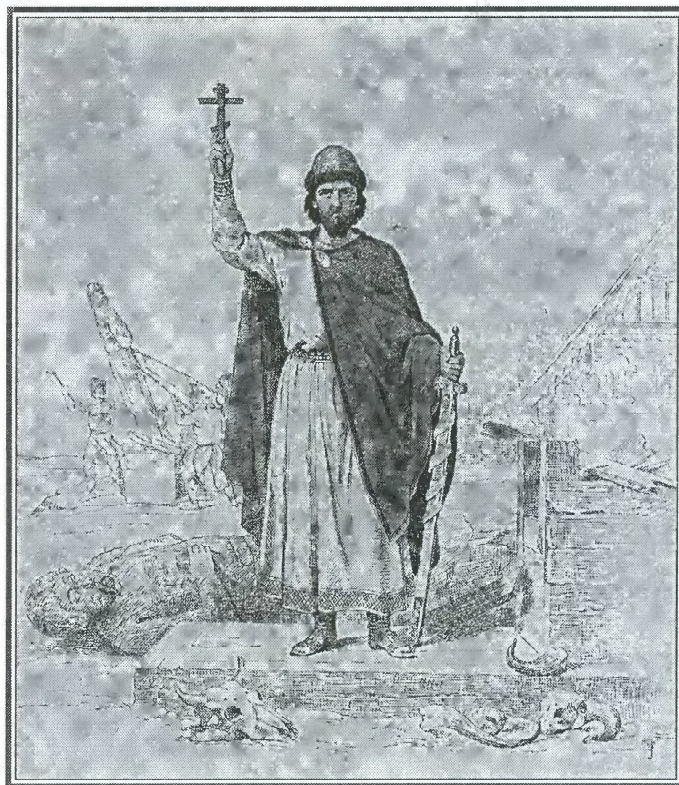
Малюнок В. Мітченка

никають плани утворення на українських землях козацьких князівств, номінально залежних від центральних властей. У 20-х роках XVII ст. навіть вищі польські урядовці змушені були визнати, що козаки створюють у Речі Посполитій свою республіку.

На міжнародній арені Запорозька Січ поступово виступала як суб'єкт міжнародного права, її визнавали уряди ряду європейських країн у намаганнях використати у своїх інтересах. Часто у відносинах з урядами іноземних держав Запорозька Січ проводила власну політику, незважаючи на дії варшавського двору. В 20-х роках XVII ст. Запорозька Січ, всупереч політиці Речі Посполитої, мала союзні відносини з Кримським ханством, підтримуючи його прагнення здобути незалежність від Туреччини. Одночасно Запорозька Січ виступала оплотом боротьби українського народу проти агресії південних сусідів.

Володимир Борисенко,
доктор історичних наук

Історія очима художника

Василь Верещагін. Великий князь Володимир Рівноапостольний